

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2018.27.55>

Олексій КАРАМАНОВ

dr, Львівський національний університет імені Івана Франка

e-mail: akaramanov@gmail.com

Сучасні культурні практики у контексті ідей музейної педагогіки

Ключові слова: музей, музейна педагогіка, культурні практики, музейний простір, музейна комунікація.

Переосмислення сучасної ролі та місії музеїв, їх культурно-освітньої та педагогічно-просвітницької діяльності зумовлює дедалі більшу актуалізацію освітньої функції цих закладів культури, яка набуває нових рис і ознак у різних країнах й орієнтується вже не на абстрактного відвідувача, а на створення комплексних програм для конкретних цільових груп. Упродовж останнього часу ця функція асоціюється з поняттям “культурні практики”, яким може бути притаманний просвітницький, інтерактивний, дидактичний або розважальний характер.

Як правило, під культурними практиками розуміють способи взаємодії, що виходять за межі безпосередньої роботи музею, дозволяючи у процесі розкриття конкретної тематики експозиції та різних питань минулого досягати актуального рівня спілкування та усвідомлення проблем сьогодення.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні специфіки та можливостей сучасних культурних практик у просторі музею для визначення їх головних видів та особливостей практичного застосування.

Зазначена проблематика була предметом наукових пошуків В. Буршти, Е. Гончарової, М. Ільбейкіної, Ю. Ключко, М. Краєвського, Б. Фатиги, О. Щербакової, які досліджували та порівнювали різні культурні практики у контексті промоції певного культурного продукту, вивчали та визначали їх ефективність у контексті розкриття різних образів музею.

Аналізуючи еволюцію поняття “культурні практики”, зазначимо, що вони спочатку виникали як специфічні форми комунікації, або, точніше, спільні види діяльності, поступово трансформуючи взаємини між учасниками музейно-педагогічного процесу. Сучасні культурні практики можна схарактеризувати як прикладні дії, що проводить музей для успішного функціонування у суспільстві та для суспільства¹.

Відповідно до цього, музей позиціонується як багатофункціональний заклад культури, що об'єднує різні типи освітніх і творчих ініціатив, репрезентуючи себе у якості культурно-освітнього та дозвілєвого центру.

Інтерпретація поняття “культурні практики” має безліч різноманітних елементів, серед яких найбільше значення мають наступні:

- наявність певного культурного компонента (культурного продукту);
- зв'язок зі стилем та якістю життя;
- зв'язок із «плином дійсності» та її постійної мінливості;
- динамічний характер;
- відповідність музейному контенту².

Польські дослідники вивчають різні типи культурних практик, серед яких виокремлюють наступні:

- культурні індивідуальні практики, спрямовані індивідом до себе, що включають, наприклад, вираження експресії та певних настроїв, самореалізацію, естетичне сприйняття навколишнього світу;
- культурні індивідуальні практики, спрямовані індивідом на власні суспільні відносини, що можуть охоплювати культуру повсякденного життя, різноманітні «добрі звичаї», відчуття приналежності до певної спільноти;
- культурні індивідуальні практики, спрямовані індивідом назовні (творчість, активність, рефлексія);
- культурні колективні практики (рекреація, відпочинок, масові заходи, нові медіа)³.

На думку М. Ільбейкіної, основні напрямки музейних практик можна об'єднати у три групи, серед яких:

- по-перше, *експозиційна група*, що розкриває візуальний образ музею (розробки у галузі дизайну простору, урахування психоемоційних особливостей сприйняття простору відвідувачем тощо);
- по-друге, *освітня група*, яка репрезентує образ музею як цікавого оповідача (лекції, клуби за інтересами, школи, дискусійні майданчики, круглі столи тощо);

¹ М.И. Ильбейкина, *Современные музейные практики: 2000–2012 ГГ.*, „Научное обозрение. Философия” 2014, № 1, с. 29–30.

² В. Fatyga, *Praktyki kulturalne*, [w:] *Praktyki kulturalne Polaków*, red. R. Drozdowski, В. Fatyga, М. Filiciak, М. Krajewski, Т. Szlendak, Toruń 2014, s. 21–22.

³ Ibidem, s. 23–24.

— по-третє, *комунікаційна група*, що відповідає за розуміння музею як зони відпочинку та рекреації (навігація у просторі музею, робота музейного сайту та можливість зворотного зв'язку з музеєм, робота музею у якості презентаційного майданчику творчих досягнень, і т. д.)⁴.

Музейна діяльність є частиною сучасних культурних практик, що репрезентують складний симбіоз творчих / креативних індустрій. Творчі індустрії у такому розумінні виступають інтегрованими соціально-культурними практиками з домінуванням творчого, культурного компоненту». У контексті адаптації до музейного простору це зумовлює та стимулює творчий пошук інноваційних видів діяльності музеїв для забезпечення перспективної динаміки їх розвитку⁵.

Для прикладу відзначимо польський Центр науки “Коперник” у Варшаві. Цей комплекс вдало поєднує функції музею, наукового центру та відпочинкового простору, забезпечуючи інтерактивний й пізнавальний характер відвідування експозицій для різновікової аудиторії з акцентом на сімейний відпочинок.

Діяльність Центру відкриває неймовірні можливості для розуміння різних технічних засобів, механізмів, пристроїв, реакцій, процесів, отримання безлічі позитивних емоцій, чому сприяють наявність навчальних лабораторій, тренажерів, інтерактивних експонатів, міні-дослідницьких центрів, музейного театру, представлення музею у соцмережах⁶.

Прикладом інакшого підходу до розуміння культурних практик може слугувати художній музей “Данубіяна” (“Danubiana Meulenstein Art Museum”) поблизу Братіслави, розташований на кордоні трьох країн, що репрезентує не лише образотворче мистецтво, а й флору і фауну, яка органічно доповнює та розкриває його потужний художній та рекреаційний потенціал⁷.

Саме у такий спосіб музей створює своєрідну систему, яка об'єднує різні символи (звуки, образи, записи, тексти, запахи), здебільшого вилучені з певних контекстів та часових меж. Згодом це створює простір для появи нових понять, місць, інтерпретацій, та їх “нового життя”. Набуваючи нових значень, ці поняття сприяють тому, що кожне наступне покоління пізнає різну, неоднакову картину навколишнього світу на основі сформованої системи цінностей⁸.

⁴ М.И. Ильбейкина, *op. cit.*, с. 29-31;

⁵ Е.В. Щербакова, *Современные культурные практики: образовательный и развивающий концепт музейного пространства*, „Педагогика и психология образования” 2014, № 3, с. 32.

⁶ Центр науки “Коперник”, [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://www.kopernik.org.pl/ru/>

⁷ Danubiana Meulenstein Art Museum, [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://www.danubiana.sk/en>

⁸ *Historia Polski od-nowa. Nowe narracje historii i muzealne reprezentacje przeszłości*, pod red. R. Kostro, K. Wóycickiego i M. Wysockiego, Warszawa 2014, s. 72–73.

Неабиякий потенціал для втілення сучасних культурних практик презентують регіональні музеї, зокрема 10 музеїв с. Колочава (Закарпатська обл., Україна). Ці музеї у формі театралізованих дійств розкривають етапи розвитку закарпатського шкільництва, – від церковно-приходських та чеських шкіл до шкіл часів СРСР та сьогодення. Приміщення шкіл передають дух різних епох – періоду 1919-1939 рр., коли село належало Чехословаччині, а також післявоєнного радянського періоду. Крім зазначених музеїв, колорит цього населеного пункту доповнюють музей Івана Ольбрахта, – відомого чеського письменника та сценариста; розбудовується музей просто неба “Старе село”, перший сільський скансен на Закарпатті.

У комплексі музеї Колочави забезпечують своєрідний ефект присутності та занурення шляхом театралізації, коли відвідувачі немов опиняються у старих школах, проживають цілу епоху, ознайомлюються з різними традиціями, звичаями та ритуалами⁹.

Таким чином музей актуалізує знання, спрямовані на задоволення культурних потреб людини, встановлюючи зв'язки з освітнім простором, розвиваючи спостережливість, зацікавленість, допитливість, стимулюючи інтерес до власної історії.

На підставі вивчення особливостей діяльності музеїв у різних країнах (на прикладі репрезентованих та інших музеїв України, Польщі та Словаччини), а також аналізу відповідної наукової, методичної та просвітницької літератури, можна визначити такі види сучасних музейних культурних практик:

- *реалізація музейно-педагогічних програм і проектів*, які відкривають чимало способів музейно-педагогічної діяльності, спрямованих на використання музейних предметів як засобів навчання, комунікації та розваги; формування дієвого розвивального музейного середовища із активним включенням (партисипації) різновікової аудиторії; стимулюванням учасників цього процесу до творчості, інновацій, особистісного самовираження¹⁰;
- *застосування сучасних інформаційних та медіатехнологій*, зокрема, обмін музейною інформацією між відвідувачами у соціальних мережах, музейних чатах, створення спеціальних комп'ютерних програм для музейних експозицій;
- *організація просвітницької та рекреаційної діяльності* у дитячих та сімейних центрах, коли музей розробляє спеціальні екскурсії, маршрути,

⁹ Високогірна Колочава запрошує в гості. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prostir.museum/ua/post/29605>

¹⁰ О.В. Караманов, *Методичні аспекти розробки й упровадження музейно-педагогічних програм і проектів в освітньому просторі України*, [у:] *Матеріали Другої науково-практичної конференції “Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи”* (Київ, 25–26 вересня 2014 р.), Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Київ 2014, с. 38–39.

- проводить майстер-класи для максимального залучення усіх членів родини;
- *конструювання музею як нового середовища комунікації* у взаємодії музейного та навколomuзейного просторів, коли музей стає місцем реальних досліджень, простором соціальної історії, органічною частиною буденного життя;
  - *організація історичних реконструкцій та історичного моделювання*, що передбачає пізнання минулого через спеціально створений змодельований простір, використання інтерактивних експонатів;
  - *репрезентація музею як центру казок, оповідей та “живих історій”* у формі театралізованих дійств, постановок та інсценізацій, коли будь-яка історія та досвід окремої людини стають значущими, важливими, викликають живий інтерес та особистісне переживання;
  - *промоція та популяризація сучасного мистецтва*, коли музей актуалізує художній процес, утверджує цінності, різні контексти, розвиває цікаві мистецькі практики.

Отже, застосування сучасних культурних практик у просторі музею позитивно впливає на зміст, характер та можливості застосування ефективної музейної комунікації. Особливого значення це набуває у процесі роботи з різновіковою аудиторією та відповідними цільовими групами (як правило, учнями та студентами), що стимулює музей до розширення видів своєї практик шляхом активізації творчої діяльності, організації своєї доступності, наближенні до відвідувача, розширенні власної суспільної значущості.

На практиці це створює широкий вибір найрізноманітніших музейних інноваційних програм і проектів у форматах просвітницької, інтерактивної, дидактичної та рекреаційної діяльності, постійне зростання освітньої та соціокультурної функції музею.

Література

- Високогірна Колочава запрошує в гості, [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://prostir.museum/ua/post/29605>
- Ильбейкина М.И., *Современные музейные практики: 2000–2012 ГГ.*, „Научное обозрение. Философия” 2014, № 1.
- Караманов О.В., *Методичні аспекти розробки й упровадження музейно-педагогічних програм і проектів в освітньому просторі України*, [у:] *Матеріали Другої науково-практичної конференції “Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи” (Київ, 25–26 вересня 2014 р.)*, Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Київ 2014.

- Центр науки “Коперник”, [Електронний ресурс], Режим доступу:
<http://www.kopernik.org.pl/ru/>
- Щербакова Е.В., *Современные культурные практики: образовательный и развивающий концепт музейного пространства*, [в:] *Педагогика и психология образования* 2014, № 3.
- Danubiana Meulensteen Art Museum, [Електронний ресурс], Режим доступу:
<https://www.danubiana.sk/en>
- Historia Polski od-nowa. Nowe narracje historii i muzealne reprezentacje przeszłości*, pod red. R. Kostro, K. Wóycickiego i M. Wysockiego, Warszawa 2014.
- Krajewski M., *Uczestnictwo w kulturze*, [w:] *Praktyki kulturalne Polaków*, red. R. Drozdowski, B. Fatyga, M. Filiciak, M. Krajewski, T. Szlendak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014.
- Fatyga B., *Praktyki kulturalne*, [w:] *Praktyki kulturalne Polaków*, red. R. Drozdowski, B. Fatyga, M. Filiciak, M. Krajewski, T. Szlendak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014.

References

- Danubiana Meulensteen Art Museum, [Elektronnyi resurs], Rezhym dostupu:
<https://www.danubiana.sk/en>.
- Fatyga B., *Praktyki kulturalne*, [w:] *Praktyki kulturalne Polaków*, red. R. Drozdowski, B. Fatyga, M. Filiciak, M. Krajewski, T. Szlendak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014.
- Historia Polski od-nowa. Nowe narracje historii i muzealne reprezentacje przeszłości*, pod red. R. Kostro, K. Wóycickiego i M. Wysockiego, Warszawa 2014.
- Il'beykina M.I., *Sovremennye muzeynye praktiki: 2000–2012 GG.*, „Nauchnoe obozrenie. Filosofiya” 2014, № 1.
- Karamanov O.V., *Metodychni aspekty rozrobky y uprovadzhennia muzeino-pedahohichnykh prohram i proektiv v osvithnomu prostori Ukrainy* [v:] *Materialy Druhoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Muzeina pedahohika – problemy, sohodennia, perspektyvy” (Kyiv, 25–26 veresnia 2014 r.)*, *Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk*, Kyiv 2014.
- Krajewski M., *Uczestnictwo w kulturze*, [w:] *Praktyki kulturalne Polaków*, red. R. Drozdowski, B. Fatyga, M. Filiciak, M. Krajewski, T. Szlendak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014.
- Scherbakova E.V., *Sovremennye kul'turnye praktiki: obrazovatel'nyy i razvivayuschiy koncept muzeynogo prostranstva*, „Pedagogika i psihologiya obrazovaniya” 2014, № 3.

Vysokohirna Kolochava zaprosuie v hosti, [Elektronnyi resurs], Rezhym dostupu: <http://prostir.museum.ua/post/29605>.

Tsentr nauky "Kopernyk", [Elektronnyi resurs], Rezhym dostupu: <http://www.kopernik.org.pl/ru/>.

Współczesne praktyki kulturalne według idei edukacji muzealnej

Streszczenie

Autor artykułu analizuje różne typy praktyk kulturowych w kontekście kulturalnej i edukacyjnej działalności muzeów, przedstawia etapy ich ewolucji od konkretnych form komunikacji do stosowanych muzealnych działań. Zwrócono uwagę na rolę muzeum jako wielofunkcyjnej instytucji kultury, która jest otwarta na ciągłe zmiany, stanowi pewną treść, promuje własny produkt kulturalny. Na przykładzie działalności poszczególnych ośrodków muzealnych Ukrainy, Polski i Słowacji oraz badania literatury przedstawiono rodzaje współczesnych muzealnych praktyk kulturowych. **Słowa kluczowe:** muzeum, pedagogika muzealna, praktyki kulturowe, przestrzeń muzealna, komunikacja muzealna.

Modern cultural practices in the context of the ideas of museum pedagogy

Summary

The author analyzes different types of cultural practices in the context of cultural and educational activities of museums, considering the stages of their evolution from specific forms of communication to the applied actions of the museum. He emphasizes the role of the museum as a multifunctional institution of culture, which is open to constant change, represents a certain content, promotes its own cultural product. On the example of the activity of some museum centers of Ukraine, Poland and Slovakia, and studying literature determines the types of contemporary museum cultural practices.

Keywords: museum education, cultural practices, the space of the museum, museum communication.